

7. Hood R. W. *Intrinsic-Extrinsic Religiosity*. Encyclopedia of Religion and Society / Ed. W. H. Swatos; Hartford Institute for Religion Research. URL: <http://hrr.hartsem.edu/ency/Intrinsic-Extrinsic.htm>
8. Neyrinck B., Lens W., Vansteenkiste M., Soenens B. Updating Allport's and Batson's Framework of Religious Orientations: A Reevaluation from the Perspective of Self-Determination Theory and Wulff's Social Cognitive Model. *Journal for the Scientific Study of Religion*. 2010, 49(3). P. 425–438.

Юрій КАЛИНОВСЬКИЙ

*доктор філософських наук, професор,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
kalina_uu@ukr.net*

Іван ЯКОВІЮК

*доктор юридичних наук, професор,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна
yakoviyk@ukr.net*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР УКРАЇНИ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ТА ЦІННІСНИЙ КОНТЕКСТИ

Починаючи з проголошення незалежності, Україна задекларувала свою прихильність європейським цивілізаційним цінностям та з різним ступенем інтенсивності здійснювала кроки для вступу у ЄС. Відповідно змінювались й настрої вітчизняного суспільства щодо курсу нашої держави до ЄС та НАТО: від поміркованої підтримки до більш глибокого усвідомлення важливості європейського вектору розвитку та європейських цінностей.

Знаковою подією щодо підтримки нашою державою європейських цінностей на офіційному рівні «стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яке відбулося в два етапи. 21 березня 2014 р. під час Позачергового Саміту Україна – ЄС було підписано політичну частину Угоди та Заключний акт Саміту, які від імені України підписав Прем'єр-міністр А. Яценюк. А 27 червня 2014 р. в ході засідання Ради ЄС Президентом України П. Порошенком та керівництвом Європейського Союзу і главами держав та урядів 28 держав – членів ЄС була підписана економічна частина Угоди – Розділи III «Юстиція, свобода та безпека», IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею», V «Економічне та галузеве співробітництво» та VI «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством», які разом з рештою тексту Угоди становлять єдиний документ. 16 вересня 2014 р. Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС» [1].

У подальшому прихильність України до європейських цінностей знайшла своє відображення і у Конституції нашої держави. Безумовно, у євроінтеграційних процесах України доленосним «став Закон «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)», який Верховна Рада ухвалила 7 лютого 2019 року. Цим документом вносяться зміни до Конституції України, якими закріплюється незворотність стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» [2].

На сучасному етапі вітчизняного державотворення, важливим актом підтримки національно-визвольної боротьби українського народу стало ухвалення рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС за яке проголосували 23 червня 2022 року лідери 27 країн-членів ЄС. Статус кандидата офіційно запускає процес набуття Україною членства в ЄС.

На сьогоднішній день, переважна більшість громадян України поділяють європейські цінності, але їх сприйняття і ранжування у суспільній свідомості за критерієм значущості потребують конкретизації. Аналізуючи особливості ставлення українців до європейських цінностей, варто навести результати соціологічних досліджень за останні роки. Так, соціологічні опитування доводять, що «тяжіння українців до Європи ґрунтується на матеріально-економічних та правових засадах проте вони не готові прийняти повністю європейські цінності у тому вигляді, в якому вони існують у сучасному ЄС. Про це свідчать результати соціологічного дослідження «Хто ми: портрет українців очима українців», проведеним Українським інститутом майбутнього (Соціологічне дослідження проводилось із 17 липня до 1 серпня 2021 року у п'яти макрорегіонах України: Захід, Схід, Південь, Центр та Донбас. Участь в опитуванні взяли 5000 респондентів віком від 18 років і старших. Статистична похибка не перевищує 1,41%.) Зокрема, вирізняється дихотомія між цінностями, які «зручні» та «зрозумілі» і цінностями, які «незручні» та «нетрадиційні» – особливо це видно на прикладі ставлення більшості українців до представників ЛГБТ-спільнот. Прийняття європейських цінностей у значної частини українців базується на виключно позитивному образі Європи, певних формах комплексу меншовартості та відсутності критичного мислення щодо європейських цінностей та норм» [3]. Більшість українців сприймають європейські цінності скоріш через «категорії порядку, законності, рівності, справедливості та багатства, а не через категорії індивідуалізму, свободи віросповідань, прав людини, свободи мислення та висловлення думок, свободи самовираження, толерантності або інклюзивності. Зокрема у питаннях щодо визначення європейських цінностей, усі вікові групи були солідарні у тому, що це, насамперед, гідна оплата праці (42% – 46%), гідні умови праці (38% – 43%), свобода слова (33% – 38%), рівність усіх перед законом (31% – 35%) та права ЛГБТ-спільноти (10% – 26%). На питання, які з європейських цінностей українці сприймають, більшість у своїх відповідях віддавали

перевагу, знову таки, більш приземленим, прагматичним та консервативним категоріям, пов'язаним із власним соціально-економічним добробутом: сім'я (42% – 46%); гідна оплата праці (35% – 41%); гідні умови праці (33% – 39%); свобода слова (26% – 37%); здоров'я (36% – 39%); добробут (27% – 31%); рівність усіх перед законом (25% – 29%); захист приватної власності (19% – 22%). Для більшості українців відчуття приналежності до Європи (а отже і до загальних європейських ритуалів, образів та культурних кодів) є дуже важливою для самоідентифікації українців, для їхнього самосприйняття і усвідомлення себе як певної частини світу. Разом з тим, жага українців стати частиною європейського цивілізаційного простору обмежується лише тими поняттями та аспектами, яких не вистачає у самій Україні: повага до законів, свобода слова, верховенство права, стабільність та порядок, рівність усіх перед законом тощо. Українці схильні проєктувати свої внутрішні недоліки на розуміння суті європейських цінностей. Цим пояснюється несприйняття українцями «незручних» для їхнього світогляду та менталітету таких цінностей, як захист прав ЛГБТ-спільноти, гендерної рівності або визнання ідентичностей» [3].

Можна констатувати, що українське суспільство демонструє тенденцію до поєднання європейських соціально-економічних й правових цінностей з національними аксіологемами буття. Також українці схильні до помірковано-традиційного ставлення до цінностей сім'ї та шлюбу, гендерної рівності тощо.

Разом з тим, необхідно зазначити, що настрої українців щодо вступу до ЄС та НАТО значно змінились з початком російсько-української війни. Показовим є соціологічне дослідження проведене 6-20 липня 2022 року Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС). «У разі проведення референдуму щодо вступу до ЄС 81% українців проголосували б «за» вступ. «Проти» вступу до ЄС – 4%. Інші (15%) не брали б участь у голосуванні чи не знають, як голосувати. У випадку вступу до НАТО, також переважна більшість українців проголосували б «за» – 71% серед усіх респондентів, у той час як «проти» проголосували б 7%. 22% населення не брали б участь у голосуванні чи не знають, як голосувати. Порівняно з червнем 2021 року з 52% до 81% зросла частка тих, хто підтримує вступ до ЄС. Також за цей період з 48% до 71% зросла частка тих, хто підтримує вступ до НАТО. Крім цього, у випадку ЄС з 19% до 4%, а у випадку НАТО з 24% до 7% знизилась частка тих, хто виступає проти членства України в цих організаціях» [4].

Вочевидь, такі цінності як мир, безпека, соціальна стабільність набули для українців особливого значення під час війни. В той же час, на нашу думку, додаткових соціологічних досліджень потребує динаміка переоцінки європейських цінностей тими українцями, що змушені були виїхати до країн ЄС у зв'язку з російсько-українською війною. Важливо дослідити та узагальнити екзистенційний, політико-правовий, соціально-економічний досвід представників нової хвилі міграції з України й ті зміни, які він спричинив у ставленні до європейських цінностей на рівні особистого сприйняття мільйонів українців. Станом на початок квітня

2023 р, за даними ООН, через війну за кордоном залишаються 8,1 млн українських громадян, з них «близько 3 млн осіб перебувають у Росії та Білорусі, у тому числі через примусове вивезення до першої. Отже, в країнах Європи перебуває близько 5 млн українців» [5].

Аналізуючи сучасну хвилю міграції з України, Директорка компанії Gradus Research Євгенія Близнюк констатує, що по суті, відбувається євроінтеграція на практиці. До війни лише невелика частка наших співгромадян була в європейських країнах. Тепер велика кількість людей змушена лишатися у країнах Європи та будувати там свій побут, спостерігаючи європейські цінності у повсякденному житті. Попри те що українці, що поїхали, визнають чисельні переваги західного устрою, більшість з них воліють повернутися в Україну якнайшвидше. Так, прагнуть повернутись в Україну за першої можливості 65% опитаних, а частка тих, хто хоче залишитися на новому місці проживання становить 8% (опитування 2022 р.) [6].

Таким чином, генеза процесу європейського вибору України у політико-правовому та ціннісному контекстах має свою етапність та характеризується тенденцією до домінування євроатлантичних аксіологем й пріоритетів у вітчизняному соціумі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Угода про асоціацію. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu>
2. Зміни до Конституції про курс України на ЄС і НАТО набули чинності. УКРІНФОРМ. 2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2644931-zmini-do-konstitucii-pro-kurs-na-es-i-nato-nabuli-cinnosti.html>
3. Котенський А. Чому українці підтримують європейський вибір, – дослідження. Львівський портал. 2021. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2021/10/01/chomu-ukraintsi-pidtrymuiut-ievropejskij-vybir-doslidzhennia>
4. 81% українців підтримують вступ України до ЄС. Євроінтеграційний портал. 2022. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/novyny/81-ukrayinciv-pidtrymuyut-vstup-ukrayiny-do-yes-0>
5. Ukraine refugee situation. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
6. Кульбачний О. 85% українських мігрантів декларують доброзичливе ставлення до себе – дослідження. URL: <https://speka.media/bizenci/85percent-ukrayinskih-migrantiv-deklaruyut-dobrozichlive-stavlennya-do-sebe-doslidzhennya-9gwx4v>